

Osztályozás

001.816:025.45+945.11/047/

AZ EGYETEMES TIZEDES OSZTÁLYOZÁS MAGYAR NYELVŰ TELJES KIADÁSA

II. A szerkesztés problémái

Babiczký Béla

ELTE Könyvtartudományi Tanszék

Lapunk ez évi 8-9. számában ismertettük az ETO magyar teljes kiadás előkészítésének munkáját, illetve az azzal kapcsolatban felmerült problémákat. Ennek szerves folytatásaként most a kéziratelőkészítés problémáival ismertetjük meg olvasóinkat.

A magyar nyelvű teljes kiadás forrásai

Az ETO magyar nyelvű teljes kiadás /FID Publ.390./ forrásául elsősorban a német nyelvű 3., illetve 8. nemzetközi kiadás /FID Publ. 196 és 297./ szolgált. Szükség esetén, pl. néhány vitás jelzet vagy megnevezés azonosítása végett azonban visszanyultunk a francia nyelvű 2. nemzetközi kiadáshoz /FID Publ.151/ is. Az alapul szolgáló táblázatokon kívül felhasználtuk még a kézirat lezárásáig megjelent valamennyi hivatalos kiegészítést és módosítást közlő FID-kiadványt, így a német teljes kiadás kiegészítő kötetét /DK Ergänzungen, FID Publ. 250/ és az Extensions and Corrections to the UDC kiadványsorozat valamennyi záró kötetét, illetve legutolsó számát. Az Extensions and Corrections 1-5 sorozatai helyett 1967. évi megjelenése után az ennek anyagát összefoglaló Cumulated UDC Supplement c. kiadványt /FID Publ. 420/ használtuk. Egyes kötetek szerkesztésénél segítségül vettük a DK-Mitteilungen mellékleteként a német teljes kiadáshoz meg-

jelenő kiegészítő füzeteket, illetve lapokat is. Mindezeken kívül figyelembe vettük - természetesen érvényességük mérlegelésével - a fogalmak pontosítása céljából más újabban megjelent ETO-táblázatokat, elsősorban az angol teljes kiadás újabb füzeit, a lengyel teljes kiadás köteteit, a szovjet ETO-kiadásokat stb. is.

Az érvényes táblázati részek egybeszerkesztése, fordítása és lektorálása

A szerkesztőség az adott szakterület táblázatát és a hozzá tartozó módosításokat tartalmazó ETO-kiadványokból általában xeroxmasolatot készített és ezt adta át a fordítónak, aki ezek egybeszerkesztésével készítette el a fordítást. Munkája tehát ez esetben a fordítói munkán kívül a táblázati részek egybeszerkesztését is jelentette. Ha egyik-másik fordító kizárólag valamely szakterület ismerője volt, és nem lehetett elvárni tőle az érvényes táblázat osztályozási szempontból szakszerű egybeszerkesztését is, a szerkesztőség két megoldás között választott. Egyik esetben a forrásokul szolgáló anyagok xeroxmásolatain kijelölték a lefordítandó részeket, és ezeket a fordító külön-külön fordította, majd ezt az általa elkészített anyagot a szerkesztőség, illetve egy ezzel a feladattal megbízott ETO-szakértő szerkesztette egybe. Másik esetben a forrásokat előzőleg a szerkesztőség montírozással szerkesztette össze, kihuzva belőle a felesleges, illetve nem fordítandó szövegrészeket, így adta át az anyagot fordításra.

Az egybeszerkesztett és lefordított első kéziratot először egy szaklektor nézte át a fordítás hiánytalansága, pontossága és az adott szakterület terminológiai helyessége szempontjából. Ezt követően került sor a szerkesztőségi ellenőrzésre.

A szerkesztői ellenőrzés

Az egyes kötetek kézíratainak szerkesztői ellenőrzése a következő mozzanatokra terjedt ki:

1. A felsorolt ETO-számok érvényességének ellenőrzése a rendelkezésre álló és forrásul használható ETO-kiadások eredeti anyagának alapján. Ez a munka a fordítás alapjául szolgáló egybeszerkesztés, vagyis a forrásul szolgáló kiadás és a kiegészítések és módosítások végrehajtásának az ellenőrzése is volt.

2. Az adott táblázati részben előforduló rokon területek ETO-számainak ellenőrzése érvényesség és szövegezés szempontjából.

3. Az adott táblázati részben előforduló más táblázati részek ETO-számaira való utalások érvényességének ellenőrzése.

4. Az adott táblázati részben előforduló összetett jelzetek /viszonyítással, közös alosztásokkal képzett jelzetek/ és példák érvényességének ellenőrzése eredeti felsorolási helyükkel való egybevetés útján. /Ez az ellenőrzés a bevezető vagy magyarázó szövegekben előforduló ETO-számokra is vonatkozik./

5. A párhuzamos felosztás / = / szabálya alapján képzett jelzetek esetében annak ellenőrzése, hogy az alapul szolgáló ETO-jelzetek időközben nem szűntek-e meg, vagy nem módosultak-e.

6. A táblázatok szöveges részeiben és egyéb osztályozás-módszer-tani utasításokban szereplő osztályozási terminológia helyességének ellenőrzése és egységesítése.

A szerkesztői ellenőrzésben a legnehezebb feladatot a szövegmódosítások megfelelő ellenőrzése jelentette, mert a különböző időből származó szövegmódosítások sok esetben nem azonos nyelven állnak rendelkezésre, s ez szorosan összefonódik már a fordítás és a magyar szakkifejezések helyességének problémájával.

Az adott táblázaton kívülről származó, összetett jelzetekben vagy utalásokban szereplő ETO-jelzetek ellenőrzése azok egyenkénti visszakeresését és érvényességük megállapítását követeli meg. Ennek során gyakran derült fény arra, hogy a végbement revíziók változásait ezeken a helyeken a források még figyelmen kívül hagyták. Ezekre a helyekre rendszeresen felhívtuk a FID Osztályozási Osztályának figyelmét a helyesbítések érdekében.

Az utalásoknál egyébként a szerkesztés során arra törekedtünk, hogy a hivatkozott számhoz tartozó szövegezés /terminológia/ meg-egyezzzen a főhelyen közölttel, vagy abból az adott utalás esetében a leglényegesebbet emelje ki. Ez nem jelentett nehézséget olyankor, ha a vonatkozó szakterület táblázatainak jóváhagyott anyaga már elkészült, de a még előkészítés alatt álló vagy éppen hiányzó szakok jelzeteire való utalásoknál előfordulhat, hogy az később más terminológiával jelenik meg.

Az utalások érvényességének és főként szövegüknek végső ellenőrzése csak a kötet nyomdai kéziratának elkészítése végén volt lehetséges, miután a fő helyek szövegezése már véglegessé vált. Ennél a munkánál elsősorban azok az ETO-számok okoztak problémát, melyek még el nem készült táblázati részek szakjelzeteire utaltak.

Az utalások szövegének szerkesztői ellenőrzése azért is szükséges volt, mert a fordítók és lektorok, ha nem voltak egyuttal osztályozási szakértők is, nem érzékelték, hogy az utalások esetében nem a táblázat hierarchiájában elhelyezkedő fogalmakról van szó, s ezek szövegét a fordítás során nem szabad terminológiaiilag az adott táblázati részek fogalmaihoz közelítve átértelmezni, mert azok célja éppen az, hogy valamilyen eltérő szempont alapján való osztályozási lehetőségre hívják fel a figyelmet.

Az alkalmazott osztályozási terminológia és az osztályozás-módszertani utasításokat helyettesítő jelek ellenőrzését és egységesítését különösen az nehezítette meg, hogy a különféle és különböző nyelvű források miatt azok az elkészült fordításokban rendkívül eltérően, nagyon sok változatban jelentkeztek. Így pl. az Extensions and Corrections-ból fordított angol "details" kifejezést az osztályozás területén nem jártas fordítók gyakran "részletek"-nek, "részletkérdések"-nek vagy "alkatrészek"-nek fordították, holott ez ott a viszonyítás vagy valamilyen közös alosztás alkalmazására vonatkozó utasítást, tehát "alosztályozás"-t jelentett. Ezek ellenőrzése és javítása csak a szerkesztés utolsó fázisában volt lehetséges, mert egyébként előfordult az is, hogy az eredeti nyelvű szövegek alapján a szakmai korrekciókat végző szakértők pusztá jóindulattal az "alosztályozás" utasítást ismét "részletek"-re vagy jobb esetben "további részletezés"-re javították vissza, a szerkesztők nem kis bosszúságra.

A szerkesztői ellenőrzés újabb fázisa a tervezet terminológiai megvitatása, illetve a végleges nyomdai kézirat elkészítése során következett. A fordítás, a lektorálás, az első szerkesztői ellenőrzés, a vitaanyagul szolgáló tervezet és a szakértői /terminológiai/ értekezlet munkálatai alatt több esetben következett be az érintett szakterületen vagy a táblázatban előforduló egyéb számoknál valamilyen változás. A közben érvényessé vált kiegészítések és módosítások - ez esetben szintén lehetőleg mellékletként - a szakértői értekezlet elé kerültek, vagy utólagos beillesztésükről a szerkesztőség gondoskodott. Mindez a kéziratok újabb teljes ellenőrzését tette szükségessé, ami a nyomdai kézirat tipográfiai bejelölésével ért véget.

Az egyes ETO-kötetek nyomdai kéziratának felzetén vagy kísérlapján a fordítástól kezdve a tipografizálás elvégzéséig minden munkafázis elvégzését feljegyezték és azt dátummal és kézjeggyel látták el.

Az alkalmazott osztályozási terminológia kialakítása

A teljes kiadásban célszerűnek látszott a régebbi magyar kiadásokban gyakorlatilag kialakult osztályozási terminológiához való ragaszkodás, hogy az ETO használói számára a régebbi rövidített kiadások és az új teljes kiadás táblázatai közötti átmenetet az osztályozási módszerek értelmezése tekintetében ne nehezítsük meg. Egyidejűleg azonban bevezettük az ETO újabb kiadásaiban általában használatossá vált és a FID által is jóváhagyott újabb jeleket /pl. a ---/nyil/ az utalás, az = jel /a párhuzamos felosztás stb. jelölésére/ is. Nem tettünk azonban különbséget a lásd és a lásd még utalások között és mindkettőt a --- /nyil/ jelével jelöltük, sőt sok esetben a régebbi kiadásokban lényegében utalási funkciót betöltő megjegyzéseket /pl. "A ...-t nem ide, hanem ... alá osztályozzuk"/ is utalássá alakítottuk át. Ebben a kérdésben abból az elvből indultunk ki, hogy a cél az osztályozó könyvtáros, illetve a használók figyelmének fel-

hívása azokra az ETO-számokra, ahol hasonló fogalmak még szerepelhetnek, hogy azután a számukra legmegfelelőbbet választhassák ki.

Szorosan ehhez a kérdéshez kapcsolódik, hogy az egyes kötetek vagy szakterületek élén a "Főbb szakcsoportok", az "Érvényességi terület", a "Rokon területek" és hasonló fejezeteket, illetve felsorolásokat igyekeztünk egységesíteni. Az egyes fejezetek élén a "Főbb szakcsoportok" felsorolását pl. minden esetben a kötetben szereplő tényleges címekkel vettük fel. Korszerűsítettük a "Rokon területek" alatt felvett ETO-számokat is. Az egyes ETO-szakok elején szereplő módszertani szövegeket lehetőség szerint megtartottuk, de ezeket - ahol az főként az ETO időközben bekövetkezett módosításai következtében szükséges volt - korszerűsítettük, egyszerűsítettük, átcsoportosítottuk, esetleg még akkor is, ha erre vonatkozólag FID-intézkedés nem történt.

A táblázatok külső formája

A magyar teljes kiadás táblázatainak formátuma, a FID ezzel kapcsolatos irányelveinek megfelelően, A4 lett, ami megegyezik a magyar szabványok formátumával is. A táblázatok két hasábos szedése ugyan csak a FID előírásainak felel meg.

A tipográfiai kiemeléseket az alapul szolgáló táblázatok és a kiegészítések figyelembevételével, de a magyar kiadás egyes kötetei önálló jellegének megfelelően a szerkesztőség önállóan alakította ki.

A kiadás megindítása előtti megbeszélések során többen javasolták, hogy a 8. nemzetközi kiadás /2. német kiadás/ mintájára a magyar kiadás is szabadlapos formában és füzőkötésben jelenjen meg. Ennek a megoldásnak egyrészt különféle technikai nehézségei lettek volna, másrészt viszont egyesek - a német kiadás gyakorlati használata során szerzett kedvezőtlen tapasztalatokra hivatkozva - ellenézték ezt a megoldást, a kötetekből ugyanis a szabadlapok könnyen kiszakadnak. Ez a megjelenési megoldás egyébként is csak akkor lenne célszerű, ha a kiadáshoz a kiegészítő ivék is rendszeresen megjelennének a DK-Mitteilungen mellékletei mintájára. A különféle szempontok és érvek mérlegelése és a kiadás konkrét terveinek elkészülte után a magyar teljes kiadás fix füzésben és viszonylag kis kötetekben való megjelentetése mellett döntött a szerkesztő bizottság és a kiadó.

A teljes kiadás kötetbeosztása

A magyar teljes kiadás egyes köteteinek kialakításához a következő szempontok mérlegelése nyújtott alapot:

1. Az egyes szakterületek megjelentetésének sürgőssége, a szakterület fontossága, illetve a használók igényeinek figyelembevétele. Ennek érdekében az előzetes ütemtervben elsőként az 5 Természettudományok, a 62 Műszaki tudományok, a 63 Mezőgazdaság és a 66 Vegyipar osztályok kötetének megjelentetése szerepelt.

2. Önálló osztályok vagy kellőképpen összetartozó és az ETO-ban egymást követő szakterületek egy kötetben való közreadása.

3. Az adott osztályban használható korlátozottan közös alosztások táblázati elhelyezkedése a kötetbeosztást döntően befolyásolja.

Ebben a kérdésben két megoldás között választhattunk:

a/ egy kötetben jelentetni meg mindazokat a szakokat, melyeknek elején az egész osztályban használható korlátozottan közös alosztások vannak felsorolva;

b/ külön füzetben jelentetni meg azokat a korlátozottan közös alosztásokat, melyek több szakterületen alkalmazhatók, hogy ily módon az önálló füzetként minden érintett szakterület kötetével együtt könnyen használható legyen.

4. A folyamatban lévő és befejezéshez közel álló revíziós munkák bevárása az egyes füzetek korszerűségének minél jobb biztosítása érdekében. Ez a szempont a kisebb kötetekben való megjelentetésnek kedvez, ugyanakkor azonban lényegesen módosítja az első pont alapján meghatározható sürgősségi alapelvet.

5. A különféle hazai intézményekben már régebben lefordított és a szerkesztő bizottság rendelkezésére bocsátott egyes ETO-fejezetek hasznosíthatósága.

6. A különféle szakterületek kidolgozásához szükséges /külső/ szakértők igénybevételének időbeli lehetőségei.

7. A technikai szerkesztést, a nyomdai kéziratok gyakorlati kialakítását végző belső és rendszeresen közreműködő néhány külső munkatárs munkakapacitása.

Az egyes szakok táblázatai először kis példányszámu sokszorosításban készültek el vitaanyagként. Ezek kötetbeosztása az előzetes tervek alapján készült és lényegében megegyezett volna a végleges kötetbeosztással. A szerkesztési munkák során azonban az eredeti elképzelések az adott körülmények és lehetőségek következtében sokszor lényegesen módosultak. Egy-egy ETO-fejezet revíziójának alakulása, annak ütemében bekövetkezett lelassulások több esetben szükségessé tették nagyobb egységeknek több kisebb kötetre bontását és önálló megjelentetését /pl. a 67 osztályban/, mert a revízió által érintett szakterület kiadására, szintén külön kötetben, csak később kerülhetett sor. Más esetben viszont éppen fordítva járt el a szerkesztőség: ha ugyanis tartalmilag ragaszkodni kellett több szakterület egyetlen összefüggő kötetben való megjelentetéséhez, a már elkészült fejezeteket egy időre félre kellett tenni a revízió alatt álló szakcsoport

végleges új korszerűsített táblázatainak létrejöttéig. Ilyen esetekben a kézirat nyomdába adása előtt ki kellett cserélni a módosított fejezet kéziratát, és ellenőrizni kellett újból az egész kötetet az új érvényességi időpontnak megfelelően. Ez gyakorlatilag a kiadási munkák egészének késleltetését eredményezte. Az a törekvés, hogy a magyar teljes kiadás kéziratai az ETO minél frissebb állapotát tükrözve kerüljenek nyomdába, sok esetben nemcsak a megjelenést késleltette, hanem a kötetbeosztás egyenetlenségéhez is vezetett.

Az említett különféle szempontok érvényesülése és egyéb okok miatt végül a kötetbeosztás kialakításában egységes elvet nem lehetett megvalósítani. Így pl. a 62 Mérnöki tudományok osztályának korlátozottan közös alosztásai és a 620 Anyagvizsgálat egy külön kötetben - lényegében tehát az egész 62 osztálytól elkülönítve - jelent meg. Ez azért vált szükségessé, mert a kiadással egy sor revízió alatt álló fejezetet egyébként meg kellett volna várni, így a 624/628 Építőmérnöki tudományok stb. és a 629 Járműtechnika köteteket, melyek csak egy, illetve két év múlva jelenhettek meg. A külön kötetben és elsőként való megjelentetést indokolta az a megfontolás is, hogy a 62 osztály kötőjeles korlátozottan közös alosztásai a 62 osztályon kívül egész sor más műszaki jellegű osztályban is használhatók, s így ezek a szakozói gyakorlatban más táblázatok használatánál is szükségeseek. Hasonlóképpen a 620 Anyagvizsgálat táblázatai is számos szakterület osztályozásával kapcsolatban használhatók.

Az előbbi példával ellentétben az egy kötetben való közreadás mellett kellett döntenie a 65 Üzemszervezés stb. osztály esetében. Ennek gyakorlati oka részben az volt, hogy a kötet jelentős része előzetesen magyar fordításban már elkészült egyik könyvtárunkban, s a fordítást a szerkesztőség rendelkezésére bocsátották. Ebben az esetben azonban egyrészt egyes hiányzó részek pótlása vált szükségessé, másrészt pedig alig volt a 65 osztályban olyan alosztály vagy szakcsoport, melyet időközben bekövetkezett vagy közeljövőben tervezett revízió ne érintett volna. Mindez a kézirat több éves visszatartását és folyamatos korszerűsítését tette szükségessé, s az végül is egyetlen kötetben, sőt a 64 Háztartás kötettel összevonva jelenhetett meg az Extensions and Corrections 7:6 /1971.jun.30./ érvényességével.

Az első tervek szerint a 66 Vegyipar osztály kiadását a szerkesztőség 6 kötetre tervezte, az egyes kötetek /Vegyipari készítmények; Robbanó- és tüzelőanyagok; Mikrobiológiai és élelmiszer iparok, Olajok stb.; Üveg, kerámia stb. iparok; Festéstechnikai stb. iparok; Kohászat/ terminológiai vitái, a bekövetkezett revíziók stb. követeztében a szerkesztési munkák elhúzódtak, s végül is az egyes szakterületek kéziratai közel egy időpontra és azonos érvényességgel készültek el, bevárták egymást, és az egész osztály egy kötetbe volt szerkeszthető.

Az előbbihez hasonló helyzet alakult ki a 7 Művészetek stb. főosztály esetében is, melynek anyaga előzetesen hét részletben készült el, a szerkesztésnél azonban egy kötetbe volt egyezíthető.

A tapasztalatok szerint a kötetek egyesítésének több előnye volt: egyrészt minden esetben a kötetek elején helyezkednek el a kö-

tetben szereplő valamennyi alosztályban használható korlátozottan közös alosztások táblázatai, másrészt pedig a kötetek egyesítésével szükségképpen együtt járt, hogy az időközben bekövetkező módosításokat és kiegészítéseket a szerkesztésnél nyomon kellett követni, és ennek következményeként a kötetben foglalt szakterületek táblázatai korszerűbb formában, újabb érvényességgel jelenhettek meg. Nem kétséges viszont, hogy ez a szerkesztők számára jelentős többletmunkával járt.

A használók egyrésze a kötetbeosztással kapcsolatban a kisebb szakokra bontott füzetekben való megjelentetést igényelte, mivel így az egyes szűkebb, speciális szakterület iránt érdeklődőknek módjuk nyílhat arra, hogy csak saját szakterületük táblázatát szerezzék be. A használók másik része viszont helyesebbnek tartotta a nagyobb egységekben, nagyobb kötetekben való közreadást. Ez utóbbi mellett főként az általános gyűjtőkörű nagyobb tudományos könyvtárak foglaltak állást. Ezek a jelenlegi füzeteket többnyire utólag egybekötötték és úgy használják azokat.

A teljes kiadás egyes köteteinek jóváhagyása

A szerkesztőség az egyes kötetek nyomdai kéziratát, illetve annak egy megegyező másolatát jóváhagyás végett rendszeresen megküldte a FID Osztályozási Osztályának. Mivel a válasz bevárása, mely az esetleges észrevételeket tartalmazhatta, a kézirat nyomdába adását hátráltatta volna, a szerkesztő bizottság később úgy határozott, hogy az ETO-jelzetek érvényessége szempontjából ellenőrzött kéziratot, még annak terminológiai megvitatása előtt megküldi a FID-nek, minthogy a FID ugyanis csak a számok szempontjából ellenőrzi azt, a magyar terminológia hitelességeért és helyességeért pedig ugyanis kizárólag a magyar szerkesztő bizottság felelős. Ezzel lehetővé vált, hogy a FID jóváhagyása és esetleges észrevétele a nyomdába adás előtt visszaérkezhetett. Több esetben előfordult így is, hogy a FID Osztályozási Osztályának kívánságára, és a szerkesztéssel kapcsolatban kialakított irányelvek alapján, figyelembe vettünk utólag valamilyen legfrissebb módosítást is, holott a terminológiai vita időközben már lezajlott. Ebben az esetben a szakmai vitában legaktívabb szakértőt kértük fel, hogy az új anyagot vagy módosítást az értekezleten a terminológia tekintetében elfogadott szempontokkal összhangban utólag illessze be a nyomdai kéziratba.

Az előkészített kéziratok gondos ellenőrzésének értékelését bizonyította, hogy a FID Osztályozási Osztálya az első tapasztalatok alapján később elegendőnek tartotta, hogy csak a jóváhagyásra megküldött kézirrattal kapcsolatban a magyar szerkesztőség által összeállított jegyzék problémáival kapcsolatban foglaljon állást, és a kiküldött kéziratot csupán szűrőpróbaszerűen ellenőrizze. Ennek következményeként a kéziratokat a jóváhagyással a nyomdai munkák szempontjából kellő időben visszakaptuk, s ezzel a gyors intézés móddal a FID Osztályozási Osztálya is elősegítette a magyar teljes kiadás rövid időn belüli megjelenését.

Az egyes kötetek érvényessége és az ezzel kapcsolatos
szerkesztési problémák

A magyar nyelvű teljes kiadás egyes köteteinek szerkesztésekor számba vettünk az adott időpontban érvényes minden ETO-módosítást, és mindenkor a legkorszerűbb táblázatok kialakítására törekedtünk. Ha a kézirat tervezetének elkészültéhez képest a szakértők terminológiai vitájának időpontja esetleg annyira eltolódott, hogy időközben újabb módosítások jelentek meg, illetve váltak érvényessé, ezek anyagát külön elkészítettük és az is a szakértői értekezlet elé került, majd azt a szerkesztőség utólag beillesztette a nyomdai kéziratba.

A korszerűség fokozása érdekében többször került sor a szakértői értekezlet után érvényessé vált kiegészítések és módosítások bedolgozására is. Ilyenkor az új anyagrészt a szerkesztői értekezlet által kijelölt szakértő ellenőrizte. Néhány esetben még a hasáb korrektúrában is végrehajtottunk legfrissebben érvényessé váló korszerűsítéseket. Minden ilyen esetben természetesen szükségessé vált az érvényesség újbóli ellenőrzése azoknak a jelzeteknek tekintetében is, melyeket a módosítás közvetlenül nem érintett ugyan, de egyidejűleg bekövetkezett más módosítások nyomán az utalások, példák stb. szintén megváltozhattak, s így azokat az egész kötetben újra át kellett nézni.

Minden egyes kötet címlapjának verzóján feltüntettük a kötet érvényességének dátumát, vagyis azt, hogy a szerkesztésnél az Extensions and Corrections melyik kötetének anyaga volt még figyelembe vehető.

Az elsőként megjelenő kötetek kéziratai 1967-ben kerültek nyomdába, s ezek az Extensions and Corrections 6:2 számával /1966.jun.30./ zárultak. A később nyomdába adott köteteknél az Extensions and Corrections újabb számait is figyelembe vettük már.

A teljes kiadás munkái az első tervek szerint úgy fejeződtek volna be, hogy az utolsónak nyomdába adott kéziratok az Extensions and Corrections 6:6 számával /1968.jun.30./ zárultak volna. Miután azonban a szerkesztés munkái az eredetileg tervezettnél lényegesen tovább tartottak, a szerkesztő bizottság úgy döntött, hogy a kéziratok folyamatos szerkesztésében az Extensions and Corrections 7. sorozatának újabb számait is figyelembe kell venni. Így alakult ki az a helyzet, hogy az Extensions and Corrections 7:6 kötete /1971.jun.30./ az 1971-ben nyomdába adott utolsó köteteknél, vagyis a magyar teljes kiadás 42 kötetéből 17 kötetben figyelembe vehető lett.

Egyes szakok esetében /pl. 33 Közgazdaság, 34 Jog/ az ETO revíziós munkálataiban résztvevő magyar szakértők azt remélték, hogy a kidolgozás előrehaladott állapotában lévő korszerűsítési javaslatok hamarosan érvényessé válva, még az Extensions and Corrections 7:6. számában megjelenhetnek, és így a magyar kiadásba is beépíthetők. Sajnos ezek érvényessé válása tovább késik. Éppen ezért a szerkesztő bizottság úgy döntött, hogy inkább jelenjenek meg ezeknek az ETO osztályoknak a táblázatai is 1971.jun.30-i érvényességgel, és a terve-

zett korszerűsítés majd megvalósulása után kiegészítések vagy egy új kiadás formájában jusson el az ETO használóihoz.

Az 1968-1972 között 42 kötetben megjelent magyar teljes kiadás érvényessége végül is a következő képet mutatja. A 42 kötet közül ténylegesen az Extensions and Corrections 7:6. kötetével zárul 25 kötet. Több kötet ugyanis címlapjának verzióján korábbi érvényességet tüntet fel ugyan, de megjelenése után újabb korszerűsítés nem, vagy jó ideig nem következett. Ezekben legfeljebb egyes utalások, példák stb. esetében lehet eltérés. A magyar teljes kiadás korszerűségének ezt a helyzetét a mellékelt táblázat szemlélteti.

Érvényesség dátuma	Ext.Corr. száma	Névleges érvényesség	Tényleges érvényesség
1966.jun.30.	6:2	2 kötet	2 kötet
1966.dec.31.	6:3	4 "	Ø "
1967.jun.30.	6:4	5 "	5 "
1967.dec.31.	6:5	Ø "	Ø "
1968.jun.30.	6:6	2 "	3 "
1968.dec.31.	7:1	1 "	1 "
1969.jun.30.	7:2	3 "	2 "
1969.dec.31.	7:3	5 "	2 "
1970.jun.30.	7:4	3 "	1 "
1970.dec.31.	7:5	Ø "	1 "
1971.jun.30.	7:6	17 "	25 "
		<u>42 kötet</u>	<u>42 kötet</u>

Amint a táblázatból is kitűnik, a teljes kiadás egyes kötetei között érvényesség tekintetében maximálisan 5 év különbség mutatkozik, többségük azonban az ETO egészen friss érvényességű állapotát tükrözi. Megjegyzendő továbbá, hogy az adott 5 éven belül régebbi állapotot tükröző kötetek jelentősebb részében a módosítások mennyisége néha egyáltalán nem jelentős, s csupán 5-6 régebben megjelent kötet szorult nagyobb terjedelmű módosításra. Jelenleg tehát nemzetközi viszonylatban az egyik legkorszerűbb teljes kiadás áll a hazai ETO-használók rendelkezésére.

A szakmai viták és a terminológia kialakításának
tanulságai

A magyar teljes kiadásnak a tájékoztatásügy szempontjából nem lebecsülendő célkitűzése volt az is, hogy az valamennyi szakterületen hozzájáruljon a magyar nyelvű terminológia egységesítéséhez, vagy legalább is a kialakult nyelvhasználat rögzítéséhez.

Az egyes szakterületek táblázatainak megvitatására összehívott szakértői értekezletek egyik legfőbb tanulsága az volt, hogy egy-egy szakterületen a különböző intézményekben működő, a különféle iskolákhoz, korosztályokhoz tartozó szakemberek nyelvhasználata olykor igen lényeges eltéréseket mutat. Ezeket csak nehéz vitákban lehetett összehangolni, vagy legalább is valamilyen kompromisszumot kellett kötni, esetleg úgy, hogy a magyar szakirodalomban előforduló legfontosabb terminológiai változatokat felsoroltuk. Olyan esetekben, ha az egyik elnevezést kevésbé tartottuk helyesnek, azt zárójelben közöltük. Ez a módszer azt eredményezte, hogy a táblázatok forrásául szolgáló eredeti /német, angol vagy francia/ szövegekhez képest a magyar kiadásban az elnevezések száma eltérő, esetleg több mint azokban. Itt különösképpen arra kellett ügyelni, hogy a szakemberek által javasolt elnevezések valóban teljesen azonos fogalmakat jelöljenek, s ne fordulhasson elő, hogy a beiktatott új elnevezések általánosabb vagy specifikusabb, esetleg a szakrendszerből hiányzó /új/ fogalmakat csempészenek be, vagyis, hogy a terminológiai kiegészítés a szakrendszer tartalmi bővítését eredményezze.

A szakmai viták hatékonyságát több tényező kedvezőtlenül befolyásolta.

a/ Egyes kötetek olyan szakterületet, részleteket is magukba foglalhatnak, melyekben - az értekező gondos előkészítése ellenére - a résztvevő szakértők nem tartották magukat illetékeseknek, hanem újabb szakértők felkérését javasolták. Ez a szerkesztés munkájában jelentős idővesztéseket okozott.

b/ A szakemberek előbb már említett eltérő nyelvhasználatának problémája még súlyosabban jelentkezett a különböző ETO-osztályokba tartozó, de tartalmilag kapcsolódó rokon szakterületek esetében. Így pl. a fizika és a gépészet, a kémia és a vegyipar stb. osztályai között a terminológiai összhang csak nehezen volt biztosítható, mivel az egyes szakterületek terminológiájának kialakítására nemcsak különböző szakértői értekezleteken, de egymástól időben is távol került sor, s előfordult, hogy a korábban megtartott értekezleten elfogadott terminológia az érintkező másik szakterület értekezletén kialakított állásfoglalással nem állt összhangban. Ez főként az utalások rendszerében okozott a szerkesztőségnek problémákat, de később még gondokat okoz ez a betűrendes index szerkesztésében is.

c/ A szerkesztőség számára sok technikai problémát okozott az is, hogy a szakértők észrevételeiket, javításait a táblázatok szövegén gyakran a számukra megküldött példányon hajtották végre vagy jelölték, s magán az értekezleten esetleg csak a legfontosabbnak tar-

tott kiemelt kérdések kerültek megvitatásra. Sok esetben utólag derült ki, hogy a kisebb fontosságúnak vélt javítások összesítése sem oldható meg a szakértők nélkül, mert egyes szakértők ugyanazon kérdésben egymással ellentmondó bejegyzéseket tettek, s esetleg ezek mögött elvi ellentmondások húzódtak meg. Ilyen esetekben a szerkesztőségnek újabb szakmai konzultációkat kellett összehívnia.

d/ A szakmai terminológiai viták hatékonysága szervezeti okokból sem volt mindig kielégítő. Ennek oka főként abból adódott, hogy a szakértői értekezletre való meghívásnak - társadalmi jellegű tevékenységről lévén szó - a meghívott intézmények, illetve személyek csak részben tettek eleget, továbbá, hogy a résztvevők az értekezleten való szerepüket, illetve annak intenzitását sem egyformán értelmezték. Voltak, akik a megküldött tervezetet előzetesen gondosan áttanulmányozták és javították, de voltak, akik csak általánosságban szóltak ahhoz hozzá, és csak néhány példát emeltek ki véleményük alátámasztására. Az egyes részterületek terminológiai korrekciója így egy kötet anyagánál sem volt mindig arányos, s ezért a szakértői értekezletek általában rendkívül hosszúra nyultak, olykor több alkalommal kellett 4-5 órás munkaértekezleteket szervezni egy-egy tervezet tanulmányozására és javítására.

e/ A szakértői értekezleteken elhangzó általános döntések is sok problémát adtak a szerkesztőségnek; ezeket ugyanis utólag kellett az egész tervezet szövegén végrehajtani. Ez azonban nem volt minden esetben egyértelműen megvalósítható, s a helyes döntésekhez gyakran volt szükség a szakértők újbóli megkeresésére.

f/ A szerkesztés utolsó szakaszában, a nyomdai kézirat elkészítésekor a terminológiát az osztályozási szakértők újra felülvizsgálták. Egybe kellett ugyanis vetni a fogalmakat a forrásul szolgáló ETO-táblázatokkal abból a szempontból, hogy a táblázatban különböző szinteken elhelyezkedő elnevezések a szakmai módosítások során nem torzulnak-e el osztályozás-módszertani tekintetben, vagyis nem ismétlődnek-e elnevezések különböző hierarchikus szinteken indokolatlanul, vagy nem állott-e be az ETO fogalmi rendszerében valamilyen eltérés az alapszövegekhez képest.

g/ Egyes fogalmak helyes értelmezése és az elnevezések pontosítása érdekében néhány esetben a FID Osztályozási Osztályához kellett fordulni, hogy az ETO adott szintjén elhelyezkedő fogalmat a FID valamelyik hivatalos nyelvén pontosabban írják számunkra körül, ha az a táblázatok hierarchiájából és a forrásul szolgáló/német, angol stb. nyelvű/ elnevezésekből a szakértők és a szerkesztőség számára nem volt egyértelműen eldönthető.

h/ Egyes kisebb és igen vegyes tartalmú szakterületek helyes terminológiájának kialakítása - főként a 67/68 osztályok esetében - nem lett volna gazdaságosan és célszerűen megoldható szakértői értekezletek keretében. Ezekkel kapcsolatban a szerkesztő bizottság 1969 végén megállapodott a MSZH-val, hogy a terminológiai ellenőrzést az általa kijelölt szabványosítási szakértők végzik el a szerkesztőség által átadott kézirat-tervezeteken, s vitás esetekben a szerkesztőség velük együtt dönt.

Mindezek nyilvánvalóan bizonyították, hogy a gyakorlatban nem voltak egyszerűen megvalósíthatók a teljes kiadás előzetes terveiben szereplő elképzelések, melyek szerint a fordító és a lektor munkája alapján elkészített tervezetek, illetve egy-egy szakértői vita a nyomdai kézirat elkészítéséhez alapul szolgálhat. Ehhez többnyire még további jelentős szakmai és szerkesztőségi egyeztető munkák egész sorozatára volt szükség.

A kiadási terv módosulásai

A kiadás munkálatai során a szerkesztő bizottság első elképzeléseit csak részben lehetett követni. A kéziratok elkészítésének eredetileg tervezett 3-4 éves lefuttatása nem volt tartható, és az lényegében 6-7 évre húzódott el. Maga a publikálás 1968-1972 között történt meg.

A kiadás munkálatainak elhúzódása a következő okokra vezethető vissza:

1. Az adott időszakban az ETO revíziós munkálatai nagymértékben meggyorsultak, illetve ugyanakkor jelentős szakterületeken kidolgozott javaslatok érvényre emelése hosszasan elhúzódott. A szerkesztőség igyekezett a várható revíziós munkákat figyelemmel kísélni, és félretett nem egy kéziratot, hogy a módosításokat bevárja. Ez azonban néha éveken át késleltette egy-egy kötet kéziratának lezárását. Ha a várt korszerűsítés érvényre emelkedett, időközben a félretett kézirat más részeinek átdolgozása is szükségessé válhatott. Mindez a kiadás szempontjából többszörös munkát és idővesztéseket okozott.

2. A kiadás ütemezésében többször okozott zavart az is, ha a kézirat végleges elkészülte után annak valamely részletében valamilyen lényeges módosítás váratlanul következett be. Amennyiben a szerkesztőség a kötetek korszerűségéhez ragaszkodott, ezek utólagos átvezetése érdekében a kéziratot vissza kellett tartani.

3. A revízió következtében bekövetkező minden határidő eltolódás okvetlenül szükségessé tette a végleges nyomdai kézirat érvényességének újbóli ellenőrzését, beleértve a köteten kívüli osztályokból származó ETO-jelzetek /utalások, összetett jelzetek, példák stb./ felülvizsgálatát is. Ez sok esetben egyes kéziratrészek, vagy akár egész kéziratok újragépelését is szükségessé tette, ami minden esetben egyúttal újabb szám- és szövegellenőrzést, tipográfiai bejelölést és más technikai szerkesztési munkákat is eredményezett. Mindezeket a munkákat a szerkesztőség csak állandó éber figyelemmel és kizárólag emberi, szellemi eszközökkel biztosította.

Végül is az ETO magyar teljes kiadásának 42 kötete 1968-1972 folyamán az alábbi ütemezésben, illetve terjedelemben jelent meg:

1968	6 kötet	332 oldal	
1969	10 "	560 "	
1970	6 "	429 "	
1971	12 "	451 "	
1972	8 "	700 "	/kb./
42 kötet		2472 oldal	

Ebből a terjedelemből a minden kötetben szereplő bevezető részek /előszó, a szakterületek áttekintése stb./ és a függelék /ETO-kiadványok jegyzéke/ összesen kb. 470 oldalt foglal el. Ennek leszámítása után a táblázatok tiszta terjedelme kb. 2000 oldal, kéthasbos szedéssel.

Kiegészítések és módosítások az ETO-hoz

A magyar teljes kiadás megjelenésével felvetődött annak szükségessége is, hogy a használók a későbbiekben az ETO fejlesztéséből előálló változásokról is tudomást szerezzenek, vagyis, hogy olyan magyar nyelvű segédesszék álljon rendelkezésükre, mely lehetővé teszi számukra, hogy az ETO legújabb jelzeteit is használatba vehessék.

Ezzel a kérdéssel a szerkesztő bizottság több ülésén foglalkozott. Mivel a magyar teljes kiadás első kötetei az Extensions and Corrections 6:2 számának érvényességével láttak napvilágot, a szerkesztő bizottság javaslatára az OMKDK kiadásában közreadták az Extensions and Corrections to the UDC /FID Publ. 248/ kiadvány magyar fordítását annak 6:3 számától kezdődően "Kiegészítések és módosítások az Egyetemes Tizedes Osztályozáshoz /FID Publ. 428./" címmel.

Ez a magyar nyelvű kiadványsorozat egyuttal forrásul szolgált a teljes kiadás további köteteinek szerkesztéséhez is.

Voltak a szerkesztő bizottságnak olyan elképzelései is, hogy a teljes kiadás lezárása után a közben megjelent kiegészítéseket egy kumulatív pótkötetben teszik közzé a német DK Ergänzungen kötetének mintájára, vagy, hogy az egyes kötetekhez a DK-Mitteilungen mellékleteinek mintájára jelentetnének meg kiegészítéseket. Később azonban a szerkesztő bizottság ezt a kérdést összekapcsolta a régebbi érvényességgel megjelent kötetek korszerűsített második kiadásának megvalósításával.

Felvetődött még a szerkesztő bizottság ülésein egy korszerűsített új rövidített kiadás szükségessége is, tekintettel arra, hogy az 1966. évi rövidített kiadás csak 3000 példányban jelent meg és az már évek óta nem kapható.

Mindebből kitűnik, hogy az ETO további magyar kiadásaira igény

van, és az első teljes kiadás megjelentetésével nem tekinthetjük a munkát befejezettnek. Röviden visszapillantva az elvégzett munkára, és az elért eredményt összevetve a hasonló külföldi eredményekkel, úgy érezzük, hogy a nehézségek és akadályok ellenére jó szolgálatot tettünk a könyvtárügynek és a tájékoztatásnak, és bizakodva vállalkozhatjuk e téren a ránk váró újabb feladatokat.

BABICZKY, B.: Hungarian full edition of UDC. Part 2. Problems of editing

The Hungarian full edition of UDC was based on the 3rd and 8th international German editions and modified according to the latest volumes of "Cumulated UDC Supplement" and "Extensions and Corrections to the UDC". Other up-to-date publications - as the English full edition - were also utilized in solving certain problems e.g. validity of notations, interpretation of terms, methods of editing, etc.

The manuscript was compiled either by the Editorial Committee by mounting xerox copies of the original sources or by those translators who knew the rules of revision of UDC.

The final editorial control compared the manuscript not only with the source documents but always with the original FID publications, too, taking into consideration the numbers of tables in preparation, and checking all references, compound notations, validity of examples in original places, etc.

The full edition was published in 42 volumes. This volume-system was developed according to various theoretical and methodological considerations and to practical reasons resulting from the actual situation of UDC revision works. The final system, flexibly adopted to the preliminary plans, was elaborated during the editorial work.

Manuscripts and/or proof-sheets of each volume were sent for comments and approval to the FID Classification Department. Problems and suggestions relating to the manuscript were listed, later these were partly published by the FID Classification Department in PC Notes.

The full edition was aimed at the most up-to-date validity attainable. The first volumes were published in 1968 closed with the 6:2 issue of "Ext.Corr.". Volumes published in 1971 and 1972 have already regard for 7:6 issue of "Ext.Corr.". This validity is indicated on 17 volumes from the 42, but in fact 25 volumes include the validity of 30 June 1971.

One of the major tasks of the Hungarian full edition was to contribute to the standardization of Hungarian scientific terminology in all subject fields. For this sake the terminology of UDC volumes was developed by various expert groups in the course of discussions.

The 42 volumes of the Hungarian full edition consist of 2000 two-column printed pages. The Hungarian edition of "Extensions and Corrections to the UDC" started with No. 6:2, so Hungarian users are currently informed on the newest developments and modifications.

БАБИЦКИ, Б.: Полное издание таблиц Универсальной десятичной классификации на венгерском языке. 2. Проблемы редактирования

Источником полного издания таблиц УДК на венгерском языке вообще явилось 3. и соответственно 8. международное издание на немецком языке, которое было изменено в соответствии с последними, заключительными выпусками.

Для решения отдельных проблем, как и например действенность индексов, толкование понятий, редакционные решения и пр., были использованы и другие современные издания, напр. полное издание на английском языке.

Рукопись была отредактирована на основе использования этих источников, или путем монтажа ксерокопий оригиналов редакцией, либо эти работы были проведены переводчиками, если таковые были знакомы с правилами проведения изменений в УДК.

Последняя редакторская проверка рукописи воспользовалась не только материалами послужившими источником издания, но также и оригиналами соответствующих изданий МФД, причем в каждом случае контролировались не только индексы в данной таблице, а также и все ссылки и отсылки, сложные индексы и примеры, с точки зрения их действительности в месте нахождения.

Полное издание вышло в свет в 42 томах. Подразделение на тома было проведено по различным принципиальным и классификационно-методическим соображениям, а также по практическим причинам, связанным с положением дел по ревизии УДК. Первоначальные планы были соответственно приспособлены к окончательной системе, явившейся результатом редакционной работы.

Рукописи отдельных томов и/или первые корректурные оттиски были систематически направлены Отделу классификации МФД для обсуждения и одобрения. Проблемы связанные с рукописью, а также предложенные исправления были оформлены в виде списка. Такие списки отчасти были опубликованы Отделом классификации МФД в качестве РС-нот.

В полном издании во всех случаях усилия были направлены на включение индексов наибольшей свежести (современности). Первые тома вышли в свет в 1968 г. В них учтены Ех .Со . 6:2, а тома вышедшие в 1971 и 1972 гг. закончены с учетом Ех .Со . 7:6. Такая действительная современность указана в 17 из 42 томов полного издания, практически же действительность на 30 июня 1971 г. обеспечена в 25 томах.

Одной из важных директивных целей полного издания на венгерском языке было то, чтобы способствовать согласованности терминологии по всем профессиональным областям. В интересах этого терминология томов таблиц УДК была обсуждена специалистами.

Полное издание в 42-х томах содержит таблицы двухграночного набора в объеме ок. 2000 стр. Начиная с Ех .Со . № 6:2 это издание МФД систематически издается в переводе на венгерский язык, так что венгерские специалисты, пользующиеся УДК в своей работе могут учитывать наиболее свежие изменения таблиц.

BABICZKY, B.: Die ungarische Vollaussgabe der DK. 2. Probleme bei der Redigierung

Als Quellen der ungarischen DK-Vollaussgabe dienten vor allem die 3. sowie die 8. Internationale Ausgabe in deutscher Sprache, welche wir entsprechend den neuesten abschliessenden Bänden des Cumulated UDC Supplement und der Extensions and Corrections to the UDC modifizierten. Zur Lösung einzelner Probleme wie z.B. Gültigkeit der Zahlen, Deutung der Begriffe, Redigierungslösungen usw. zogen wir auch weitere aktuelle Ausgaben, so z.B. die englische Vollaussgabe heran.

Das Manuskript wurde sodann bei Benützung dieser Hilfsmittel entweder durch die Redakteure zusammengestellt, indem Xerox-Kopien der ursprünglichen Quellen montiert wurde, oder durch die Übersetzer in Kenntnis der Regeln der DK-Modifizierung fertiggestellt.

Bei der abschliessenden Kontrolle haben die Redakteure das Manuskript nicht nur den als Quelle dienenden Materialien gegenübergestellt, sondern dasselbe jeweils auch mit den Originalpublikation des FID verglichen, wobei nicht bloss die Zahlen in den unter Bearbeitung befindlichen Tabellen, sondern sämtliche Hinweise, zusammengesetzten Signaturen und Beispiele auch an ihrem ursprünglichen Platz auf ihre Relevanz kontrolliert wurden.

Die ungarische Vollaussgabe erschien in 42 Bänden. Das endgültige System der Bandenteilung entstand im Laufe der Redigierung im Zuge von verschiedenen prinzipiellen und klassifikationsmethodischen Überlegungen sowie von praktischen Erwägungen, die sich aus der Revision der DK ergaben, wobei jedoch der im voraus ausgearbeitete Plan elastisch befolgt wurde.

Das Manuskript und/oder der erste Korrekturabzug der einzelnen Bände wurde sodann zwecks Kritik und Gutheissung der Abteilung für Klassifikation des FID regelmässig eingesandt und die Probleme sowie die vorgeschlagenen Redigierungskorrekturen wurden in Listen zusammengestellt. Ein Teil dieser gab die Abteilung für Klassifikation des FID in PC-Listen heraus.

Wir waren bei der Ausarbeitung der ungarischen Vollaussgabe stets bestrebt, womöglich die aktuellste Gültigkeit zu erreichen. Die ersten Bände erschienen im Jahr 1968 und wurden mit der Nummer 6:2 der Ext.Corr. abgeschlossen. Die in 1971 und 1972 erschienenen Bände berücksichtigen bereits Band 7:6 der Ext.Corr. Diese Gültigkeit ist in 17 der 42 Bände der Vollaussgabe angeführt, obwohl die Gültigkeit von sogar 25 Bänden tatsächlich auf dem Stand vom 30. Juni 1971 beruht.

Eine wichtige Zielsetzung der ungarischen Vollaussgabe bestand darin, die ungarische Terminologie auf sämtlichen Fachgebieten zu vereinheitlichen. Um dies zu erzielen, wurde die Terminologie der einzelnen DK-Bände im Rahmen von Expertendiskussionen festgelegt.

Die 42 Bände der ungarischen Vollaussgabe geben die Tabellen in zwei Spalten gedruckt auf etwa 2000 Seiten preis. Auch die Publikation Extensions and Corrections to the UDC erscheint ab Nummer 6:2 in ungarischer Übersetzung, um den Benützern der DK die neuesten Modifikationen zu ihrer Arbeit bereitzustellen.